

SLOVENSKI

GOSPODAR.

Podučiven list za slovensko ljudstvo.

„Poduk v gospodarstvu bogati deželo.“

Naročnino sprejema vredništvo v Mariboru.

Rokopisi se ne vračajo, neplačani listi ne prijemajo.

Oznanila se prijemajo, plača za vrstico je 10 k. in za kolek 80 k.

Izhaja vsaki četrtek in velja s poštnino vred in v Mariboru s pošiljanjem na dom
na celo leto . . . 3 fl.
„ pol leta . . . 1 fl. 50 k.
„ 1/4 . . . — fl. 80 k.
Brez pošiljanja na dom
za celo leto . . . 2 fl. 50 k.
„ pol leta . . . 1 fl. 30 k.
„ 1/4 . . . — fl. 70 k.
Posamezni listi se dobijo pri knjigarju Novaku na velikem trgu za 5 k.

Štv. 40.

V Mariboru 1. oktobra 1868.

Tečaj II.

Interpelacija ali vprašanje,

ktero so stavili slovenski poslanci 19. kimovca do vladinega zastopnika v deželnem zboru v Gradcu.

Slovencev, katerih blizo poldrug milijon nepretrgoma prebiva v deželah in oblastnijah Štajarskega, Koroškega, Krajnskega, Goriškega, Istrije in Trsta, — živi v prvič imenovani deželi — na Štajarskem namreč više 400.000 duš, ki so z mnogoštevilnejšimi nemškimi prebivavci te dežele v jedno državno jednoto združeni z Slovenci pa drugih imenovanih dežel tako, da se jih povsodi sprjemajo.

V deželi štajarskih Slovencev živijo tudi nemški prebivavci, pa le samotarno in komaj jeden odstotek vsega prebivavstva; na dalje živi in sicer naj več po mestih in trgih okoli pet odstotkov takih Slovencev, ki svoj materni jezik razumejo in govorijo, ga vendar vsled nemških šol, ki so bile in so še, ne znajo niti brati niti pisati in toraj samo nemške Slovanom večidel malo prijazne časnike berejo in so po tem takem veči del svojemu narodu odtujeni. Ostali del naroda tedaj 94 odstotkov je čisto slovenski in samo slovenski jezik govori.

Vkljub temu pa se je nadlegovala in se še nadleguje slovenska mladina kmečkih srenj v ljudskih šolah nasproti vsemu pametnemu razumenju izrejevanja in na veliko škodo izobraženju z nemškimi ji tujim jezikom in to brez vsega namenjenega vspeha, ker ta mladina nima zunaj šole dejanske vaje v tujem jeziku.

V srednjih in višjih šolah se na Slovence in njihov jezik popolnoma nič ne gleda. Če se tudi tukaj slovenskemu jeziku privoši svoboden prostor, ali če se tudi kot zapovedan predmet vpelje v srednje šole, tako je ta naredba vendar le vkanljiva, dokler slovenski jezik v uradih nima veljave.

Slovenec se mora v srednjih in višjih šolah naj prej svoje narodnosti iznebiti, ako hoče do više omike priti.

Te zavode zapušča in se ni naučil spoznavati svoj narod, jegovo pravo zgodovino in svoj materni jezik, ter stopivši, kot uradnik, odvetnik, biležnik ali zdravnik v javno življenje postane večkrat nasprotnik svojega ljudstva in veljave jegovega jezika boje se, da bi ga učenje slovnice svojega maternega jezika v privajenem lagodnem življenju ne motilo.

V uradu v nižjih in višjih stopnjah, po vseh odvetniških in biležniških pisarnicah gospoduje z redkimi izjemami še zmirom tujji nemški jezik. Zapisniki z slovenskimi strankami se spisujejo v nemškem jeziku, vsi pozivi, odloke in razsodbe se izdajajo narodu v tujem jemu nerazumljivem jeziku.

Slovenskih vlog pri uradnijah ne vidijo radi in jih večidel v nemškem jeziku rešujejo.

Vsak košček ravnopravnosti v uradu si mora Slovenec od uradnije priboriti. Celo slovensko spisan krsten list ali samo v slovenskem pravopisu pisano lastno ime še celo v vladikovinskem imeniku naletava pri nižjih in višjih uradnijah na težave in dela dotičniku neprijetne sitnosti.

Uradniki jezika nezmožni so bili v slovenske, znajoči pa jezik v nemške kraje prestavljeni ali tam puščeni. Ali zna kdo slovenski jezik tudi pisati, nikogar niso vprašali, naj se ga nauči nikomur niso zapovedali.

Sodnjiska opravila, celo taka, ki jih ima preiskovavni sodnik, so še zdaj v rokah nemških slovenskega jezika po-

polnoma nezmožnih uradnikov, ki razpravljajo z tožnikom in tožencem, z obdolžencem in pričo ne brez velike nevarnosti za pravno sigurnost z posredovanjem kakega dninarja ali pisarnika ali celo uradnega služabnika.

Ta odnarodovana po večem številu odvetnikov in biležnikov podpirana birokracija, ktere jedina zasluga je ta, da narodov jezik govore ga soperno pači in kviri ter lastno nezmožnost jeziku nakladaje se veže z delom meščanov, ki je narodu odvrnen, kedar gre za to, da bi pri volitvah ali v mestih ali deželnih okrajih narodnega kandidata pobeđila.

Z pomočijo teh dveh delavnih moči, kateri domačega slovtva in drugih narodnih naprav nič ne podpirate, nasproti pa narod pri vsaki priliki kolikor mogoče za se rabite, se protinaroden živelj vriva z vsemi sredstvi v srenjska, okrajna zastopništva, v deželni zbor, tam ima prvo besedo in razsodno o narodnih in duševnih potrebah naroda, z svojim vplivom izvabi umetno narejene nezdrave želje iz njega, da bi je soper porabila kot podporo za nenarodne predloge in sporočila.

Narodnjak je povsodi nazaj potisnen, odstavljan, celo preganjan. Jegov jezik je porinen v vasi in tudi tam ga tujstvo zatira tako, da se ne more razviti. Tujstvo, ki nima za ljudstvo niti razumljenja niti srca, ima oblast.

Neznatna manjšina zavira notrajno narodovo moč, na ktero se stavljajo neprenesljive tirjatve, zavira dušno razvijanje, ki ji le na narodni podlagi — v lastnem jeziku — mogoče in ki je prvi pogoj gmotnega blagostanja. Ogromna večina, jedro ljudstva, je namesto čvrstega in zdravega narodnega življenja obsojena na pohabljenost in potrto duševno življenje.

Telo narodovo je razkosano in v tem razkosanju brez moči. Narodovi zastopniki delajo v šest različnih deželnih zborih osamljeni in v ti osamljenosti oslavljeni.

V stajarkem deželnim odboru Slovenski narod ni zastopan, akoravno ga je dve petini vseh deželnih prebivavcev. Tukaj v visokem deželnem zboru so med 63 poslanci samo z 8 narodnimi poslanci zastopani in v naj ugodnejšem slučaju bi mogli samo z 12 poslanci zastopani biti.

Kako se je v tem deželnem zboru dozdej na narodno, duševno in gmotno dobro Slovencev gledalo, to je visoki vladi tako znano.

Ker se je pokazalo pomanjkanje razumenja in dobre volje, ker državne pripomoči popolnoma pogrešamo, izginolo je skoraj upanje, da bi se to stanje današnjih razmer izboljšalo.

V enakih in sem ter tje še hujših razmerah so naši sorodnjaki v ostalih imenovanih deželah.

Naj toraj visoka vlada razumeti blagovoli, ako se zdravi del ljudstva upira vsemu kar v nevarnost stavi in slabi jegovo narodstvo in dobro, ako se ustavlja oni nenaravni in nravnost podirajoči sistemi tujčevanja, ki ude jedne in iste narodne družine, meščane in kmete, celo posamezne ude v srenji in rodbini razdvaja in v razprtijo stavlja, ako svoje rešenje vidi samo v zjedinjenju naroda v jedno državno — narodno celoto z narodno upravo; da se to spoznanje vedno bolj širi in v tisku, v očitnih slovenskih taborih razglša, spoznanje, ki je določno izrečeno v prošnji predloženi ministerstvu Šmerlingovemu že l. 1861 od 20.000 Slovencev podpisani, ktero živo zastopajo vsi domoljubi“.

Visoka vlada bode, znajoča prav ceniti zaklade, ki so v razvitiju narodnosti za državo samo založeni, tim bolj z dobrohotnostijo želje slovenskega naroda, ktere smo v dežel-nem zboru tudi mi izrekli, zaslišati blagovolila, ker se popolna dejanska izvršitev na naj višem mestu pripoznanega načela narodne ravnopravnosti pri dosedajnih razmerah naroda ko-maj izpeljati da; kajti tako zjedinenje bi pomenilo pridobitev in pospeh mednarodnega miru, in bilo bi naj boljši pripomoček nektere Avstriji sovražne namerjatve neškodljive storiti.

Da se za sedaj uresniči narodna ravnopravnost na obla-stjih naših volivcev, si dovoljujemo c. k. vladinemu zastopniku z spoštovanjem staviti

vprašanje:

Kaj misli visoka vlada storiti, da se dejansko uresniči narodna ravnopravnost v šoli in uradnji na slovenskem obla-stiju dežele; in ali bi bila vlado vzlasti volja, zaukazati urad-nikom in javno poverjenim pismosostavljavcem, da se naučijo v določenem obroku, če nočejo iz službo izpuščeni biti — in ali je vlado volja, v slovenske sodnije nemudoma postaviti uradnike, ki so jezika možni.

V Gradcu 18. kimovca 1868.

Dr. Jožef Vošnjak. M. Herman. Dr. M. Prelog.
A. Lenček. J. Lipold.

Govor *)

poslanca H e r m a n a v deželnem zboru štajarskem proti adresi.

Po tem kar smo ravnokar slišali in kakor pripoveduje adresa, bili bi svobodni, prav svobodni in srečni. Temu na-sproti drugega ne rečem kakor: Čim glasneje se svoboda obeta, tem bolj se proti njej greši. Jaz si bom dovolil, go-spoda moja, pokazati Vam reči od celo nasprotne strani.

V avstrijski državi biva mnogo ljudstev. Ko so se raz-lične dežele in ljudstva zaporedoma vladarski rodovini habs-burški podvrгла, niso tega storila brez pogojev in pogodeb, ktere so zdaj njihove deželne pravice; tako so si zavarovali svoje individualitete in lastni život; vsa slava, vse blagosta-nje, vse spominke stavbe, vse rodoljubje z njegovimi velikimi čini, vsi sijajni spomini spadajo v avtonomno dobo teh de-žel, in Avstrija je pri taki deželni zvezi — adresa bi rekla: pri taki „smeli državni snovi“ — srečno premagala naj več nevihte in nevarnosti. Te dežele in ljudstva in tedaj tudi država sama je jela pešati, ko je hotel vse pod eno odejo spraviti absolutizem, ki je vsegdar centralisator in v nobeni stroki človeške delavnosti ne trpi samostojnosti.

Centralizem in jegova slaboglasna sistema sta bila dr-žavo tako ob nič dela in vse človeško delovanje tako usta-vila, da bo treba naj večega prizadevanja, združenja in pri-bliževanja, predno bomo mirno uživali dobrote omike in usta-vnih pravic.

Nepreklicljiva oktobrska diploma priznava na zgo-dovinskem pravu stoječo individualiteto posameznih kronovin in dežel, jim daje naj širšo avtonomijo in stavi poročstvo za varnost in moč državnino le v one pravne naprave, ktere ena-komerno odgovarjajo zgodovinskemu pravu in djanskim raz-ličnostim med posameznimi kronovinami in deželami, kakor tudi turjavam njihne nerazlušljive čvrste zveze. Gospoda moja to bi bila ona „smela državna snov“, na katero kaže adresa.

To oktobersko diplomu, ki je precej natanko izrekala, kako bi morala biti Avstrija kot država osnovana, dela je ob moč centralizajoča, vsiljena, nepremeljiva februarska ustava, ktera je deželno avtonomijo skrčila in strogo deželne zadeve prepustila razsodbi državnega zbora, čegar po umetnih volilnih redih stvorjena nemška večina ni poznala potreb drugih narodov in jim ravno nasprotno ravnala.

Veliko veselje je bilo tedaj, kakor zdaj zaradi decem-berske ustave med nemško svojbino (coterie), ki je krmilo v roke dobila in čez žalost in proteste drugih narodov ravno tako brezozirno in neusmiljeno na dnevni red prestopala, ka-kor zdaj. Kakor zdaj decemberska ustava, tako je bila te-daj februarska ustava rešiteljica in sreča, in le z mezincem se je dotaknoti, bilo je toliko kakor razpad Avstrije, kakor zaničevanje postave. Tudi takrat je bilo „gorje zmaganim“ in silama se je ustava izvrševala kakor zdaj; tudi februarsko ustavo so hoteli oživotvoriti z zaporji, s časnikarstvom, ktero

*) Govora smo si dovolili povzeti iz „Slovenskega Naroda.“

so stiskali, s silo, z razpuščenimi deželnimi zbori in posadnim stanjem, kakor zdaj hočejo oživotvoriti liberalno ero, in skla-davec pred stoječe adrese je podpiran od deželnega zbora takrat ogersko državno pravo ravno tako zanikoval ter kot ničlo in neveljavno izrekal, kakor zanikava dandanes česko državno pravo. Ravno to nam daje upanje, da bo sklada-vec nekdanj tudi še priznal česko pravo.

Gospod poročevalec je govoril o strohnelem državnem pravu českem; jaz si bom dovolil pokazati Vam samo en izgled: Gospoda moja, za dobro pravo Augustenburžana ste, dasiravno ima Nemčija že več knjezov kakor celi svet (smeh), preiskavali stare arhive in nabirali adrese; dobro državno pravo česko pa Vam je strohnelo!

Gospoda moja, takrat ste tudi dualizem imenovali smelo državino snov, kakor imenujete dandanes federalizem. Toliko časa je vpila advokatovsko- birokratična ustavna stranka v državnem zboru: „Avstrija smo mi“, dokler so jej Magjari v lase skočili; ona se je udala češ: „Ako ne moremo go-spodariti po vsej Avstriji, gospodujmo vsaj v eni polovici!“ To je pa, se je vpilo, le pomirje z Ogersko, le z Ogersko.

Za očetom nemogočnega februarskega patenta pa je pri-šel mož, ki si je zapisal na svojo zastavo pomirje z vsemi narodi, ki je pot odprl do porazumljenja in prepustil pomirje z Ogorsko ravnopravni sodbi drugih narodov.

Gospoda moja, zastonj je bilo, da je bil septemberski manifest zaradi svojih nravnih načel splošno pomirljiv (ugo-varjanje), da je manifest zaupanje v Avstrijo na novo vzbudil, da ga je velika večina avstrijskih narodov zadovoljna spre-jela (Živo ugovarjanje) Da! (Smeš.)

Zastonj je bilo, da je bilo Belkredijevo ministerstvo preblago, da bi bilo s tiskom preganjalo februariste, in da je za njegovih časov imel tisk dejansko naj večo svobodo; zastonj, da si je Belkredijevo ministerstvo pošteno prizade-valo državno gospodarstvo v red spraviti, davke znižati in da je bilo državnim upnikom pravično celo med vojsko, ktero je od svojih sprednikov podedovalo; zastonj, da je hotelo kači birokraciji glavo streti in ljudstva z avtonomijo blago-nosno osrečiti; zastonj, da je naj strastnejše adrese februar-skih deželnih zborov presvitlemu cesarju predložilo.

Gosp. Beust pa naj krotkejših, naj bolj opravičenih in najbolj lojalnih (postavnih) adres federalističnih deželnih zborov cesarju ni predložil, ampak je deželne zборе razpu-stil — zastonj! Prijatelji ustave, ktera se je bila ustavila (sistovala), ministerstvu niso mogli nikdar odpustiti, da jih je razkropilo in ob gospodarstvo delo. In na vse pretege so začeli ti nasprotniki pomirjenja z vsemi ljudstvi zvoniti plat zvona s tem razkazajoči, da mora v Avstriji le njihova vo-lja veljati in da jim je Avstrija in njihovo gospodovanje ne-ločljivo zvezano. Še zdaj se niso tako imenovani liberalci tega strahu znebili, kakor smo denes videli, in ne bi bil liberalec, kdor bi ne vrgel vsaj en kamen na to ministerstvo, kakor bi tudi on ne bil liberalec, kdor bi crkvene oblasti in crkvenih oblastnikov ne grdil; kdor bi tega ne storil, ne bi bil liberalen kulturovec, ne korakal bi pred civilizacijo in liberalci bi vendar vsakdo rad bil. (Nemir).

Da bi javno mnenje na se natvezli, da bi kot liberalci veljali in pred civilizacijo koračili, skopali so versko vprašanje iz tal in uničili konkordat ter vpeljati civilni zakon je bil začetek in neovrgljiv dokaz svobodomiselnosti.

Po Kraljevem Gradcu, kamor nas je peljala nesrečna politika nemška, ki nas je stala vsako leto 30 milijonov, iz-pehali so Avstrijo iz Nemčije in avstrijski narodi, ki se bogmu zaradi tega niso mogli pritoževati, menili so, da se bo en krat tudi že v Avstriji razvedrilo in da se bo konečno pri-čela in vtrdila avstrijska politika, politika vseh in za vs narode. Le prehitro se je pokazalo, da je bilo to upanj prazno. Dobili smo državnika tujca — žalibože nam do-hajajo naši državniki zmerom le po istem vetru — državnik ki Avstrije ni poznal. Temu je veljalo izgubo poravnati, i stare vplive sopeť pridobiti; zatoraj je morala priti zvez s Francijo, različne poskušnje v južni Nemčiji, zatoraj se j bilo treba z Ogersko tudi pod kupom pobotati, državo raz polovičiti, zapadno polovico centralizovati, na videz liberal zovati, germanizovati in antikondordatovati (smeh), da bi tak mogli državo očiščeno od slavizma v liberalnem svitu Nen-čiji ponuditi — tako se bo godilo, g. m. (smeh) — tis Nemčiji, v ktero zdaj čez okno lezemo, ko so nas bili čo duri izpahnoti (smeh).

Avstrijski Slovani bi imeli pri tem početju častno nalog